

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ואתחנן

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת ואתחנן

- א והשבות אל לבבך – עלינו להשריש בקרבנו את ידיעת האמונה ממוח ללב
- ו שמע ישראל – ענין האמונה שייך לכל יהודי באשר הוא
- ז מי שכרא יומו כרא פרנסתו – דאגה מנין
- ט בשמעו את רינתם – החכם מכיר בכוראו בעת הטובה ואינו נצרך להכיר בה' מתוך צרה
- י ואומרים פעמיים כאהבה – ענין 'קריאת שמע' בוקר וערב
- יב אלוקים קרובים – קרבתינו אל ה' בעת התפילה
- יד בכל קראנו – הקב"ה שומע תפילת כל הקוראים אליו באשר הם
- טו ואהבת את ה' בכל לבבך – אפילו כשאינו מרגיש בלבנו כל הרגש קרבת ה'
- טז ובקשתם משם – אף ממקומו המרוחק ימצא את ה'
- יח ועשית הישר והטוב למען יימך לך - ההנהגה לפנים משורת הדין
- יח 'עשרת הדברות' – ימים אלו הזמן גרמא לקבלת התורה
- יט כסאות למשפט - ההכנה לקראת יום הדין הקרב ובא

פרשת ואתחנן

והשבות אל לבבך – עלינו להשריש בקרבנו את ידיעת האמונה ממוח ללב

בפרשתן (ד לט) 'וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד', הגה, זוהי הדרך הישרה שיבור לו האדם – להשריש בקרבנו את האמונה התמימה בה', וכמו שאמר הכתוב 'והשבות אל לבבך' – כי אין די בזה שתהא לו האמונה כ'ידיעה' במוחו, אלא עליו להשיבנה אל לבו' ולהשרישה בקרבנו, וכלשונו של הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (הובא ב'אמרי הרי"ם' בפרשתן), וז"ל. 'יש להם לחסידים ידיעה גדולה, אף על פי כן צריך להיות והשבות אל לבבך, כמו שכתוב אחר כך 'אין עוד' - ולפי הפירוש הפשוט נראה שנקבע בכל אדם הידיעה ש'אין עוד', ובאמת אין זה ענין קל כדאיתא ב'וזה"ק' (ח"ב קסא). שיאמר אדם עשרה פעמים ועשרים ואלף... עד שיהא נקבע בלבו שאין עוד.

וכן אומרים משם המגיד מדובנא זי"ע בביאור לשון הכתוב (ישעיה מד ו) 'כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלוקים', כי הנה נצטוונו לקרוא בכל יום תמיד פעמיים באהבה 'שמע ישראל' בבוקר ובערב, ופעם הדבר להשריש האדם בנפשו הן בתחילת היום בטרם יצא לעסקיו ולמלאכתו - כאשר הוא עומד לעסוק עם אחרים בעניני מסחר או בשאר ענינים, ופעמים רבות יראה לאדם כי פלוני משיג גבולו, אף יבוא לחשוב שהצלחתו או הצלחת פלוני באה לו בזכות ה'כשרונות' והחריצות וכיו"ב, והן בסוף היום כשכבר גמרה מלאכתו ושוב עולים במוחו מחשבות כגון דא יזכיר לעצמו וישריש בקרבנו היטב היטב שה' אחד, ואין שום כח מלבדו, אפס זולתו והכל בציווי ממעל יבוא הן ברווח הן בהפסד, ואין האדם עושה מאומה מעצמו". וזהו שאמר 'אני ראשון ואני אחרון' -

א. כך היה מעשה עם הרה"ק הרב' בעל התניא זי"ע שפעם נתדפק על דלתי ביתו של הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע, שאל המגיד מעבר לדלת, מי הוא העומד שם, ענהו הרה"ק, 'אני הוא זה', פתח לו המגיד את הדלת ושוחח עמו, לאחר מכן אמר לו המגיד, למחר שים פעמיך אל עבר עיירה פלונית הסמוכה, ואכן, למחרת נסע הרה"ק לאותו מקום, ובהגיעו נכנס לביהמ"ד והשתתף ב'סעודת ברית' שהתקיימה שם, באמצע הסעודה נעלם מעם השולחן כף אחת עשויה זהב, וכמובן שחשדו מיד ב'אורח' כיון שלא הכירוהו, ניגשו אליו בעלי הסעודה ובקשוהו שיחזיר את הגניבה, ענה ה'אורח' ואמר, 'לא אני גנבתי... לא אני... לא אני', וכך המשיכו לבדוק את תרמילו ומלבושיו והוא מצווח ואומר 'לא אני... ורק לאחר שלא מצאו אצלו מאומה הניחוהו לנפשו. בחזרו אל רבו המגיד סיפר לו גופא דעובדא היכא הוי, נענה המגיד ואמר לו, הן אמש אמרת 'אני הוא זה' (איך בין דאס), ועל זה הוכרחת היום לזעוק רבת פעמים 'לא אני הוא זה' (ס'איז נישט איך), ולימוד גדול יש כאן, שלא ירגיש האדם בנפשו 'אני' עשיתי כך וכך אלא ידע שהכל 'מעשי ה'', ואין הדברים אמורים לענין 'אמירה' גרידא, אלא שיזכור תמיד את ה' אדון הכל, ואז כביכול לא יצטרך בורא העולם להראותו ח"ו שאין לו כלום 'משלו' אלא הכל מאתו בא.

וכבר ביאר הרה"ק בעל ה'תניא' זי"ע מדוע נהוג עלמא כשהם נוסעים לאיזה מקום למנוחת הנפש יסעו אל עבר הים, על ההרים, או בנאות דשא. כי כל בלבול דעתו של אדם בא לו מחסרון האמונה – על ידי שדעתו מיושבת עליו – בידיעה כי הכל נעשה משמים ואין אדם עושה מאומה, ואין בכוחו לא ליטול מחברו ולא לתת לו... והנה במקומות הללו לא נגעה בהם יד אדם. והם עומדים כמתכונתם בעת בריאתם על ידי יוצר הרים ובורא רוח, ולכן, כראות אדם מראות הללו, תתיישב דעתו על מי מנוחות... בראותו כי הכל מעשה שמים הוא.

מסופר על אחד מחסידיו של הרה"ק רבי דוד משה מטשארטקוב זי"ע, שהפריץ במחוזו הגיע לגבורות ומציע למכירה את נכסיו ובתוכם יער גדול שהיה ברשותו - בסכום זול עד מאוד, אותו חסיד שמע על כך והחליט לעשות את העסק - בראותו את ה'רווחים' האדירים שירוויח בו. באותם ימים הזדמן לו (מחמת סיבות ועניינים אחרים) ליסע אל מורו ורבו היושב בטשארטקוב, בהגיעו לפני הרבי הגיש לפניו קוויטעל (פיתקא דרחמי) ובו כתב כל הזכרותיו. לאחר שהרבי ייעצו ובירכו 'סיפר' לפניו בהתרגשות כי בקרוב עומד הוא להתעשר בעושר רב, כי נזדמן לפניו 'עסק' טוב לקנות יער... אמר לו הרבי, שמע לקולי ואל תקנה את היער, כצאת החסיד את פני רבו הוקשה בפניו 'לוותר' על הרווחים האדירים שכבר 'ראה אותם' בעיניו. ע"כ אמר לעצמו, הרי לא 'שאלתי' אותו על זה העסק ורק 'סיפרתי' לו, וא"כ אינני מחוייב לקיים את דבריו ולאבד הון ועושר רב,

ואכן, החסיד הלך ומכר את נכסיו, ואף גם לווה מידידיו סכומים גדולים - כי אף שמחיר היער היה זול מאוד לפי ערך שוויו האמיתי, מכל מקום עדיין היה זה סכום ניכר מאוד, ובשמחה קנה את היער על כל שלל עציו, לאחר גמר הקניין שכר היהודי פועלים לכרות את כל עצי היער שיוכל למוכרם כעצי הסקה, אך מה מאד נשבר לבו בראותו בכריית העץ הראשון שכולו מתולע מתוכו, וכאשר ראה שגם העץ השני רוחש תולעים, והשלישי כיוצא בו, או אז הבין עד כמה היה עליו לשמוע לעצתו של רבו. ועתה שלא שעה לעצתו נשאר נקי מכל נכסיו, ולא עוד אלא שנשאר עם חובות כבדים על כל הכסף שלוה.

מכיוון שכך אירע, פסק החסיד מליסע אל רבו מפני הבושה והכלימה אשר כיסתה את פניו, ויהי מקץ שנתיים ימים אמר אותו חסיד לעצמו, הנה כל הוני ירד לטמיון וכאשר אבדתי אבדתי, אך מדוע עלי לאבד גם את מורי ורבי, וממחשבה למעשה קם ויצא לדרכו אל עבר העיר טשארטקוב, בהכנסו אל הרבי, התוודה בפני הרבי ואמר הנה היות ולא האזנתי לדברי הרבי ולא הבנתי שהרבי הקדוש צופה ורואה הרבה יותר ממה שעניי רואות, לכן קרה לי כדבר הזה, פנה אליו הרה"ק מטשארטקוב ואמר לו, אין זה רוח הקודש, אך מחמת שראיתך כל כך בטוח בעצמך שהנה עוד מעט קט והינך נהפך לגביר אדיר, ולא היה ניכר עליך אפי' מעט הכנעה לבורא העולם שהעושר והכבוד מלפניו, ידעתי שלא תצליח בעסק זה ולכך ייעצתי לך שלא תעשהו.

סיפר מקורבו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע הגה"צ רבי אליהו ליווערט זצ"ל, שאחד מידידיו שהיה גביר אדיר, ורכושו הרב היה פרוש במקומות רבים ביותר - ובכמה מיני נכסים, שכן חלק מממונו היו נכסי דלא נידי, וחלק אחר בבארות נפט וכיוצא בזה, ביום מן הימים פנה אותו עשיר אל רבי אליהו ואמר לו, הנה אין הקב"ה יכול לרושש אותי לגמרי מכל נכסי, שהרי הם פזורים במקומות שונים, וגם הנם במיני עסקים אחרים, ואם ירד ערך שוויות הבתים עדיין ישווה הנפט להון אדיר וכו', אך רבי אליהו הזהירו שיזהר וישמר מלומר כך, כי 'גלגל החוזר בעולם', אך הגביר לגלג עליו בגאוותו.

תחת בעלותו של הגביר היה גם גשר מעל הנהר שהעוברים בו היו משלמים מכס על ההשתמשות בגשר, ומזה היה מוסיף הון מיום ליום יותר ויותר, אמנם בגשר זה לא יכלו לעבור בפעם אחת יותר מכמה עגלות מועטות, פעם עבר שם צבאו של הצאר הרשע ניקולאי ימשי"ו, הללו לא נזהרו כראוי ועברו עליו גויים רבים בבת אחת, וממילא נפל הגשר לתוככי המים וגם רבים מחיילי הצאר נפלו לנהר וטבעו למוות. היהודי העשיר ידע שמיד יבואו שליחי הצאר ויעלוהו על מוקדה, נכנס בחטף אל ביתו ומילא שק גדול ברבבות שטרות של כסף, וברח על נפשו אל מחוץ לגבולות רוסיה, בהתרחקו כדי 'שיעור בריחה' מהגבול והרגיש שסר ממנו סכנת המוות, פתח את שקו לספור את מעותיו, ומה מאוד נחרד למצוא בשק דפים שונים במקום שטרות הכסף, כי מרוב בהילותו לברוח לא שם על לב מה הם השטרות שהוא מכניס בשקו... משפגש הגביר את הגאון רבי אליהו, סיפר לו את כל המעשה, וסיים כשדמעתו על לחיו, כמה צדקת רבי אליהו שהייתי צריך לזכור בעת עשירותי שכל אשר לי הוא רק מאתו יתברך, ותמיד צריך אני לחסדיו - שישפיע עלי כל טובו בחן בחסד וברחמים.

שאם אכן יזכור האדם בעצמו מידי יום ביומו השם אחד הוא מנהיג לבירה, ורבות מחשבות בלב בתחילת היום – (ראשון), והן בסוף היום (אחרון), כי איש ועצת ה' היא תקום, אם אתה עושה כן

ב. כלומר, אי אפשר לאדם להתחכם כנגד הנהגת הבורא בשום אופן שהוא, מעשה שהיה כך היה, ה'אברבנאל' היה ממונה מטעם המלכות כ'שר האוצר' במדינת ספרד, לרוב חכמתו ובינתו העריצו המלך עד מאד, והיה מקרבו בכל מיני קירוב וינטלו וינשאו מעל כל השרים... והנה, כגודל אהבת המלך אליו כן גדלה לעומתה שנאת הנכרים ממקורבי המלכות אשר כלתה עיניהם לראות איך שהמלך 'אינו זז מחבבו' ומיום ליום הינו מוסיף אהבה על אהבתו בכבוד רם ונישא, על כן, בכל עת מצוא היו מרכלים ומלשינים עליו לפני המלך, כדי להכפיש את שמו וכבודו בעיני המלך, ובזה קיוותה נפשם לראותו בקרוב כשהוא נידח ומרוחק מכל גדולתו.

ביום מן הימים באו ב'לשון הרע' לפני המלך, וכה אמרו, אדוננו המלך, ראה והביטה עד כמה רבה וגדולה עשירותו של ה'אברבנאל', שמא יש ביד המלך לומר לנו 'מנין לו כל היקר והגדולה הזאת', אין זה אלא באשר הוא ממונה כ'שר האוצר', ומתוקף תפקידו קרוב הוא אל האוצר הגדול... ועושה בו ככל העולה על רוחו. גונב גוזל ועושק את האוצר, ומשם קרובה הדרך להתעשר... ויקרא המלך ל'אברבנאל' ויבקש לעיין ב'ספרי' חשבונותיו, לראות מה והיכן מונחים כספו וזהבו וכל שווי רכושו.

ביקש ה'אברבנאל' מהמלך פרק זמן קצר לחשב את כל אשר בידו, ולאחר מכן הגיש לפני המלך כתב ערוך, בו נכתב שרוב עושרו אינו עולה אלא לסך שבע מאות אלפי דינרי זהב... וירא המלך כי כן כתב האברבנאל 'ויקצוף המלך מאד', אחרי שידע מפורשות שאין דבריו נכונים כי גדול האיש הרבה יותר מכן... אך עדיין 'חמתו לא בערה בו', עד שהגיע לידי מעשה הבא.

אחד מגדולי שונאיו של האברבנאל שימש בתפקיד 'שר הפנים' במדינת ספרד, ותגדל שנאתו עד מאד עד שנתקיים בו 'השנאה מקלקלת את השורה', ויפן השר הנכבד אל אחד מנערי האוצר ממשרתי האברבנאל (שהיה כמותו גוי שונא ישראל) שיחדו במעות הרבה שימציא לידו כמה מ'כתבי סודות המלוכה' אשר בביתו של האברבנאל כי צורך לו בהם. ואכן, ה'שוחד' פעל את פעולתו, והלה סיכן את עצמו והמציא לידי 'שר הפנים' את ה'סחורה'... מה עשה רשע זה, בא לפני המלך והחל מדבר עמו אודות אותן הסודות אשר ראה בכתבים, ויחרד המלך חרדה גדולה עד מאד ויאמר מי איפה מסר לפניך סודות גדולות הללו. השיבו 'שר הפנים', הלא ה'אברבנאל' ידידי ורעי הוא אשר גילה באוזני את כל הסודות הללו... עתה כבר קצף המלך מאד 'וחמתו בערה בו', וגמר אומר להעביר את ה'אברבנאל' מן העולם... אלא שגבר חששו ופחד מלהרוג אותו בריש גלי לעיני העדה, מכיוון שהעם שבשדות העריצוהו עד מאד כי תמיד הייתה דאגתו נתונה אליהם, ובכל עת מצא היה מוצא אמתלאות שונות להוריד ולהקל מעליהם את מחירי המיסים, ובצדק חשש המלך שאם יודע לעם דבר הריגתו ימרדו במלכותו.

משכך, התחכם המלך כתב 'כתב מלכות' בזה"ל 'אבקש ממכם לתפוס את המוכ"ז (המחזיק ונותן כתב זה) ולהשליכו תיכף לכבשן האש באין אומר ואין דברים', צרר את המכתב באופן שלא ייראה לאיש מה כתוב בו, ויקרא לאברבנאל ו'שלחו' בשליחות חשובה למסור ה'מכתב' לפועלים המכינים לבנים ב'כבשן האש' (מחוץ לעיר) עבור המלכות. קיבל ה'אברבנאל' את השליחות ויצא לקראת חוצות העיר בשמחה ובטוב לבב, כשאינו מעלה בדעתו איזה 'גזר דין' נתון בידו בזו השעה.

משפנה האברבנאל לקיים 'מצוות המלך', וכבר עמד בשערי העיר פגש ביהודי אשר התחנן על נפשו – כי היום הוא היום השמיני ללידת בנו ועל פי דת תורה תמימה עליו למול את בנו היום. ואכן, כבר הוזמן מוהל לקיום המצווה, אלא שהיום בבוקר נחלה המוהל ואין בידו לערוך את הברית, על כן הוא מתחנן לפני האברבנאל הידוע כ'מוהל מומחה' שיבוא למול את בנו, חישב האברבנאל 'חשבונו של עולם'

אזי אין אלוקים (גימטריא הטבע), תזכה לחיות בהכרה וכן כתב הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע באגרת שהכל הוא מיד ה' ולא מדרך הטבע, וממילא קדשו (מכתב טו) שיש לומר 'אני מאמין' בכל תשלוו נפשך ותשקוט סערת לבך. יום אע"פ שעדיין אינו מאמין בזה, שהרי כתב

ומצא שמצד אחד יש לפניו 'פקודת מלך' להעביר את המכתב לאנשי מפעל הלבנים, אך לאידך ניצבת לפניו פקודתו של 'מלך מלכי המלכים' למול את הרך הנולד, על כן מיהר לקבל את בקשת היהודי, ובשמחה הלך עם היהודי לביתו למול את התינוק, ואילו את המכתב החתום מסר ביד משרתו ואמר לו, אשלחך במקומי למפעל הלבנים - ובגמר הברית אבוא אליך לקחתך הביתה בעגלה העומדת לרשותנו. המשרת סבר וקיבל וה'אברבנאל' נכנס לבית היהודי.

ה'אברבנאל' מהל את התינוק כדת וכדין, ולאחר מכן התיישב לסעודת מצווה הערוכה כדת ואף שח בדברי תורה בעריבות ובנעימות, משכלתה הסעודה לעת ערב פנה למפעל הלבנים להחזיר את המשרת לביתו, ויתמהו האנשים ויספרו לו כי היום הגיע משרתו כשפתק חתום בטבעת המלך - להשליכהו על אתר לכבשן האש תיכף ומיד בלא טענות ומענות... והוסיפו לספר לו שכשתפסו את המשרת להשליכו לתוככי כבשן האש וכבר החלו הלהבות לאכול את בשרו, הצדיק עליו המשרת את דינו וצווח, אכן בדין בא לי כל זאת, על שגנבתי את כתבי הסודות מבין גזיו של אדוני ה'אברבנאל' ומסרתים לידי שר הפנים... באותה שעה הבין ה'אברבנאל' שהמלך חישב להרוג אותו, אלא שבזכות קיום מצוות מילה נתקיימה בו הבטחת הקרא (קהלת ח ה) 'שומר מצווה לא ידע דבר רע', וכמו שאמרו חז"ל (דב"ר ד ה) 'אין אדם שומע לי ומפסיד', ולא עוד אלא **שצדיק מצרה נחלץ ויבוא רשע תחתיו** (משלי יא ח).

גם הבין את דרכי רשעותם של שונאיו שנעזרו במשרתו שגנב והעביר לידם את ספרי הסודות, ובה באו לאמר למלך שהוא גילה להם את הסודות בפה מלא... על כן ציווה המלך להשמידו ושלחו לכבשן האש, אך הקב"ה שהוא פועל אמת שפעולתו אמת הצילו ממוות לחיים על ידי קיום המצווה, ושלח תחתיו את משרתו הרשע.

ויהי בבוקר, ויתייצב ה'אברבנאל' כהרגלו בבית המלך, הביט בו המלך בתמהון לבב - וכי 'בא הרוג ברגליו'... ויענהו ה'אברבנאל', ידעתי גם ידעתי ששלחתי להורג, אך חמל אלוקי עלי וסיבב שלא אגיע אל מקום הכבשן אלא משרתי ישרף תחתי, כי משרת זה הצדיק עליו את הדין בהתוודותו שהוא הגנב אשר מסר את הסודות לשר הפנים ועמיתיו. ואילו אני נאמן אני למלכי ולא מריתי את פיו... שמח המלך על כך שלא עלה ביד הרשעים להורגו, אך הוסיף עתה ושאל את ה'אברבנאל', האמת אומר כי גברה תמיהתי עליך - כיצד ייתכן שב'ספרי החשבונות' כתבת שאין רכושך עולה יותר משבע מאות אלפי דינרים, והרי גלוי וידוע לכל אחד מבני המדינה שרכושך הגדול שווה עשרת מונים, למה שיקרתני. השיבו ה'אברבנאל', אדוני מלכי, הנה ראית שברגע אחד שלחתי להריגה ולא היה נשאר ממני שריד, ולא עוד אלא שהיית מחרים את כל רכושי מאחר וחשבת שמרדתי בך, נמצא שכל הרכוש והממון הרב אשר בידי, לא שלי המה, שהרי ייתכן שברגע אחד לא יישאר לי מכל אלה אף לא פרוטה שחוקה אחת. על כן, כשנתבקשתי מאתך לערוך את חשבון רכושי ומעותי חישבתי רק את המעות אשר חילקתי כל ימי כצדקה ל'עניים ונצרכים', כי רק מעות הללו שלי הם, ולעולם יישארו בידי לזכותי לעולם שכולו טוב, וחשבון זה ערכתי לפניך בספרי החשבונות...

מכאן נראה כי הכל תלוי בידי שמים ולא ייתכן היזק גוף או ממון למי שלא נכתב עבורו היזק זה - **ייהפכו עולמות והלה יינצל**, (ואפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים) **ובפרט כאשר קיים איזו מצווה באותה שעה, כי היא תצילנו לחירות עולם.**

אשר לא תימוט, יזכה להתנחם על כל גלותו וצרותיו - 'נחמו נחמו עמי'. שהרי ישכיל ויבין שאף בהיותו בגלות הכל נתון בידי שמים, ואף כאשר הבורא כל העולמים מסתיר את עצמו בהסתרה שבתוך ההסתרה ואף מכה בכניו, אינו כי אם רחמים וחסדים מלפני המקום. אדרבה, עצם עניין ההסתרה הוא דבר גדול כי יש בו נתינת משנה תוקף לדבר, וכמו שאמר הרה"ק מקאברין זי"ע (הוכח בספר 'יסוד העבודה' מכתבי קודש אות נג) ... כלל של בטחון להאמין באמונה שלימה שכל דבר הנעשה מה' שהוא טוב לכל, והכל נעשה לטובת האדם, ומה שאינו בהבנת האדם (יאמין ש) הטובה הנעשה הוא בערך דבר הנסתר מהשגה ובוודאי היא יותר טובה, וד"ל. עכ"ל. ונראה ביאור דבריו שהטובה הטמונה מתחת ההסתר כה גדולה היא עד שאין ביד האדם להשיגה...¹

בעי"ז ביאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (ואתחנן תנ"ו) בהפטרה (ישעי' מ א) נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם, כמה יתנחמו עם בני ישראל - בזה גופא שה' הוא אלוקיהם, כלומר, שאף הצרות והגלויות מאתו באים - לטובה ולברכה, וכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד. ידיעה זו תטיף מללי נוחם על נפש כל חי, שלא יצטער אף בבוא עליו צרה וצוקה.²

הרמב"ם (הלכות גירושין פ"ב ה"ב) דהמחויב לגרש את אשתו ומסרב לעשות כן, 'מכין אותו עד שיאמר רוצה אני, ויכתוב הגט, והוא גט כשר'. ומבואר הטעם, כי הרצון האמיתי של כל יהודי הוא לעשות רצון קונו, אלא שהשאור שבעיסה (יצה"ר) מעכב, 'וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו, וכל שכן שמועלת אמירת 'אני מאמין' להחשיבו כמאמין, כי דיבורי קודש הם סגולה נפלאה לבך.

ובמקום אחר (מכתב כח) כתב 'ורבינו המנוח קדוש ה' ר"מ זלה"ה אמר, לפרש מה שאמר עקביא בן מהללאל (עדות ה ו) 'מוטב לי להקרא שוטה כל ימי, ולא להיות שעה אחת רשע לפני המקום', דעדיף שיצטק אדם כל היום כולו שהוא מאמין בהש"ת, אע"פ שעדיין אינו עומד בדרגה זו, ויהא חשוב בעיני אחרים כשוטה, 'ואל יהיה רשע שעה - אחת' שלא ירשיע ויבא לכפור באחת זו האמונה, כמו שאמרו (מכות כד.) 'בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חבקוק ב, ד) וצדיק באמונתו יחיה', ומסיים וכותב בשם רבו 'ואמונה שלימה באמת היא רוה"ק'.

חנה, על של עתה באנו, דבר בעתו מה טוב, בעמדנו ב'שבת נחמו'. כי כאשר ישריש האדם בלבו את עוצם האמונה הטהורה כיתד

ג. ודוגמה לדבר, כי הנה העולם מחשיבים את ה'צדיק נסתר' יותר מצדיק שאינו נסתר, ו'להבדיל' יגנו ביותר את ה'רשע נסתר', - אשר אין תוכו ככרו - נראה מבחוץ כ'צדיק בדורו' ובאמת 'שבע תועבות בלבו'... כך כביכול, בשעה שהקב"ה משכין עצמו בתוך בני ישראל באופן של 'ואנוכי אסתיר אסתיר' - הסתר בתוך הסתר, הרי זה מורה על גודל 'השראת השכינה' אשר בקרבם בעת ההיא, על כן 'חיזקו ונתחזקה' ותדעו כי דיקא בשעה שהאדם רואה צרות באות עליו, ואומר צר לי המקום מרוב צרות ודחקות, יתנחם בבוראו, הנמצא עמו כעת יותר מאשר בזמני האורה.

ד. מספרים על הגאון החסיד הנודע רבי שמואל מונקיס זצ"ל מגדולי חסידיו של הרה"ק בעל התניא זי"ע, שפעם אחת פרצה שריפה בביתו וכילתה את כל רכושו עד שנותר בעירום ובחוסר כל, ורק בקבוק 'משקה' הצליח להציל, ותיכף רץ עמו אל בית המדרש לשתיית לחיים, ובתוך כך פתח בריקוד בשירה ובזמרה 'שלא עשני גוי... שלא עשני גוי', ידידיו חשו אליו מיד בחשש שמא השתבשה דעתו מגודל צער השריפה, נענה אליהם רבי שמואל ואמר, הן אילו הייתי מגויי הארצות שהמה משתחוים

אשרי אדם עוז לו בכך - מה טוב חלקו וחבלו של האדם החי מתוך אמונה בה', וכך ביאר הרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין זי"ע (הובא ב'ברכת אהרן' עמ' ד) את הפסוק האמור לעיל וידעת היום - ידיעה אחת על האדם לידע במוחו ואף להשיב אל לבו, כי ה' הוא האלוקים - הוא הבורא והוא המנהיג לכל הברואים 'בשמים ממעל ועל הארץ מתחת', אין עוד - פירוש, יותר מידיעה זו אין צריך האדם לדעת... "

שמע ישראל - ענין האמונה שייך לכל יהודי באשר הוא

בפרשתנו (ו ד) 'שמע ישראל ה' אלוקינו אחד', הנה האות דל"ת שבתבת אחד היא ד' רבתי. במקום אחר מצינו להרה"ק מקאצק זי"ע (שש"ק פר' שופטים) שביאר מדוע נכתבה האות תי"ו בתיבת 'תמים תהיה עם ה' אלוקיך' - תי"ו רבתי, לרמז, כי יש בתוכה מקום לכל הרוצה ליכנס, ואין איש מבני ישראל אשר בידו לומר רחקתי

להבל וריק לאלילים, אזי גם 'אלוהי' היה 'נשרף' בשריפה זו, אך עתה שיהודי אני ואלוקי הגדול חי וקיים, על זה בלבד ראוי להודות בכל לב, ולכן הנני מפזז ומכרכר - 'שלא עשני גוי'...

אידי דאירינן ב'שבת נחמו' נציגה כמה גרגרים, איתא בספר 'מנהג טוב' (יו"ל שנת תרפ"ט מתוך כת"י עתיק של חכם אחד מחסידי איטליא) שמנהג טוב שלא להסתפר עד ערב שבת 'נחמו', וכבוא ערב שבת נחמו חייב לספר עצמו, לשמח גופו, ולקבל השבת בשמחה ובטוב לבב, ויתנחם בנחמות מרובות, וה' ינחמנו בנחמת ציון עיר שלם.

כיו"ב כתב המהרי"ל זי"ע (סדר תפילת ט' באב אות כז), כי שבת נחמו הוא השבת הסמוך אחר תשעה באב, וישמחו כל העם ויבטחו בנחמת הגואל. וכן כתב כבר ה'ריטב"א' (תענית כו:) על המשנה בתענית (שם) 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב', ומפני זה נהגו לעשות סעודה בשבת שלאחר תשעה באב. וכך כתב בספר 'בן שועיב' (לתלמיד הרשב"א) פר' ואתחנן, שמצווה לעשותו כיום טוב (הובא ב'יוסף אומץ' תתעד).

אף כהיום הזה יש לנו להרבות בשמחה כי לא רק לשעתה הייתה נחמת ה', וכמו שדייקו במדרש (ילקוט ישעיה' תמה ד"ה נחמו) בלשון הכתוב 'נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם', 'אמר' לא נאמר אלא 'יאמר' בלשון עתיד, והיינו שבכל שנה ושנה חוזר הקב"ה לנחמנו - נחמו נחמו בני על חורבן הבית והמקדש, נחמו על ערי יהודה וירושלים שנהפכו לחרבות ולשממה, ומעתה תנחמו בבנין הבית השלישי שיבנה במהרה בימינו (עיי' עץ אפרים, דרשת פר' נחמו תרפ"ג).

יותר מכך מצאנו בדברי החת"ם סופר זי"ע (מסעי עמ' קס"ד ד"ה והיה מדי, וע"ע בהגות שו"ע או"ח סי' תקנ"א), שמביא את דברי הירושלמי (סוף תענית) דאחר ט' באב מתחיל חודש אחר, ובזה פירש את הפסוק 'והיה מידי חודש בחדשו', פירוש שמתחדש חודש בתוך חודש, ונראה לי, דמשום הכי נוהגין לקרוא לחודש שנתחדש אחר ט' באב חודש 'מנחם', וזה הפירוש חודש בחדשו, היינו שעד ט' לחודש הוא החודש הראשון ונקרא 'אב', ואחר כך בא החודש השני שנקרא 'מנחם', וזה גם פירוש 'ומידי שבת בשבתו' שקאי על שבת נחמו, שאז יבוא כל בשר להשתחוות בהר בית ה', ואכן כידוע בתשובות 'חתם סופר' ישנם תשובות המצוינות לתאריך 'חודש מנחם'. (כתשובה ד' בחלק או"ח, ועוד הרבה מתשובותיו).

ה. גם יש לו להתפלל על האמונה - שיזכהו הקב"ה להאמין בו בכל לב באמת ובתמים, וכך אמר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע, כנתינת טעם מדוע אנו אומרים 'אני מאמין' אחר התפילה, והרי עלינו להאמין בה' בכל עת ורגע, אלא להורות בזה כי רק אחר התפילה נזכה לשלימות האמונה.

להבחין החילוק שבין דל"ת לרי"ש, כי אחד מורה על 'יחודו ואחדותו יתברך' - שיכיר שרק הוא מנהיג לכירה בהשגחה פרטית ואין כוח אחר זולתו, וללמד אף את הפשוט שבבני ישראל, שלא יתחלף לו אחד באחר, ולא יטעה לומר שהנהגת עולם נתונה לפנעי ומקרי הזמן ח"ו.

מי שברא יומו ברא פרנסתו - דאגה מנין

בפרשתן (ג כג) 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר', ביאר הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע (חי' הרמ"ל פר' ויחי ד"ה ויברכם, ובהערות שם), תחינתי אל ה' - שיהיה בטחוני בו חזק מאד, עד שלא אדאג כלל דאגת המחר, ורק עת ההיא יהיה לנגד עיני, ותו לא מידי.

כיו"ב פירשו (יסוד האמונה לאחד מתלמידי החוזה ועוד) את הפסוק 'יודעת היום', שהקב"ה אומר לאדם - כל מהלך מחשבותיך יסובו רק על היום, ואם יכנסו אל ליבך 'דאגת המחר' והשבות אל לבבך - כי ה' הוא האלוקים, והכל בא מאתו יתברך אשר 'אין עוד' מלבדו, ומי שברא יומו ברא פרנסתו (מכילתא בשלח פר' ויסע ב) - וכי לא יטוש

מדרך התמימות עם ה', אלא כל הרוצה יבוא להכנס בכלל התמימים ובצל כנפיה יחסיון. אף כאן יש לנו לומר דלכן נכתב ד' רבתי להודות שבאמונה השלימה באחדות ה' יש מקום לכל אחד מבר ישראל.

ואל יאמר, למה תדבר אלי כה גבוהה והרי ידעתי גם ידעתי כי רחקתי מלהיות מאמין כראוי, כי טעות בידו, שהרי האמונה נטועה בלב כל איש מישראל, וכך כתב הרה"ק היסוד העבודה' (סוף מכתב טז), וז"ל. ושמעתי מאדמו"ר זי"ע מלעכאוויץ שאמר היהודי צריך להאמין אשר הוא מאמין ורק שעבים מכסים אותו, ולזה כתיב ואמונתו לעד קיימת.

גם לא יאמר אינני 'בר דעת' להשיג את האמונה, כי כן אמר הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אדר מאמר ב דרוש ח אות י) דבפסוק דילן כתיב 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד' בדל"ת רבתי, לעומתו בפסוק (שמות לד יד) 'כי לא תשתחוה לאל אחר' כתיב הרי"ש רבתי, והוא כעין אותיות גדולות שכותבים לתינוק שאין לו דעה שלימה כדי שיוכל

1. והיינו שאין די לו לאדם לראות את האמונה בהבטה בעלמא, אלא יכנס בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו תחת צילא דמהימנותא, לחיות בכל המתרחש עמו שהוא בהשגחה פרטית מעם הבורא יתברך שמו.
2. ובזה מבארים בשם הרה"ק בעל התניא זי"ע דלכן נכתב בתורה ד' רבתי בתיבת 'אחד' שבשמע ישראל. כי צורת ד' הוא כצורת פטיש. והכוונה שייכה ויחדיר בקרבו כמכה בפטיש רבתי - גדול, עמוק עמוק במוחו עד לבו כי ה' אלוקינו ה' אחד.
3. סיפר הגאון החסיד רבי ישראל גראסמאן זצ"ל מגדולי ונקיי הדעת שבירושלים של מעלה, ששמע מאביו ששמע מהרה"ח ר' צבי קריניקער ז"ל, שזכה להסתופף בצל קורתו של הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע ב'ראש השנה' הראשון להנהגתו בקודש (תרל"א). בליל ראש השנה נכנס הרה"ק לערוך את שולחנו הטהור בלבת אש קודש, מזג את הכוס ביין והרים את הכוס מתוך דביקות עצומה ונשתהה רגעים ספורים, לאחר מכן הוריד את הכוס מידי וזימן אצלו אחד האברכים שעמד רחוק על אדן החלון, לחש באוזניו דבר מה ולאחר מכן נטל שוב את הכוס וקידש בכוונה ובשמחה עצומה... לאחר מכן סיפר האברך שבאותה שעה אחזתו רוח שטות והחל להרהר אודות האמונה ב'השגחה פרטית', והחל לתהות בזה העניין שהקב"ה יודע את כל הנעשה בעולם, והכל בהנהגתו והשגחתו הפרטית... זימנו הרה"ק אצלו ולחש לו באוזניו, כשם שאתה רואה שאני שאיני אלא בשר ודם, מכל מקום יודע אני את המחשבות אשר בליבך כעת... על אחת כמה וכמה האמן שהבורא כל עולמים שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים יודע ומשגיח בהשגחה פרטית לכל נברא ונברא...

(שם) 'בעצבון תאכלנה', ודקדק הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בספרו 'פרי צדיק' (פרשת ויחי), דלפי דקדוק הלשון איפכא הוה ליה למימר, כי תמיד הוספת האותיות וא"ו ונו"ן מורה על מיעוט משורש הדבר, [זכר לדבר מצינו ברכינו בחיי בפרשת וזאת הברכה המבאר תיבת 'אישון' על שם קטנות הצורה - שאפשר לראות צורת איש קטן בתוך העין, ועי' ב'שפתי חכמים' שם. ומוכיח מלשון הכתוב (ויקרא טז, לא) 'שבת שבתון - כי 'שבת' נאמר על עיקר היום, ו'שבתון' נאמר על התוספת] מעתה צריך ביאור, אחר שתיבת עצב (האמור ביולדת) הוא השורש, א"כ עצבון האמור בפרנסה בא למעט ולחסר מן העצב והיאך אמרו שהוא 'כפליים ביולדה', ומבאר, שאכן, על פי האמת ייסורי הפרנסה קלים יותר, אלא שהאדם מוסיף לעצמו כהנה וכהנה 'עצב' - ברדיפתו אחר פרנסתו, כשהוא עושה ומתייגע יותר מחובת ההשתדלות, כי אז יש לו צער בכפליים הן מצד קללת ה' והן מצד מה שמוסיף לעצמו דאגה.

ה' את עמו להשפיע עליהם כל טובו בכל עת ובכל שעה, אם כן 'דאגה מנין'.

ובבר פירש הרה"ק רבי שאול ידידיה ממאדוין זי"ע בספרו 'ישא ברכה' (פרשת דברים ד"ה חדשים) את הכתוב (איכה ג, כג) 'חדשים לבקרים רבה אמונתך' כי אמרו חז"ל (סוטה מח:): 'רבי אליעזר הגדול אומר, כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר, אינו אלא מקטני אמנה', נמצינו אומרים שהמאמין אינו אומר 'מה נאכל למחר'. ובוה יתבאר הקרא, חדשים לבקרים - אצל מי נחשב ה'בוקר' כדבר חדש, רק אצל מי ש'רבה אמונתו' ולא דאג מאתמול על היום, כי מי שכבר דאג מאתמול וחשב על היום, אין 'היום' דבר חדש אצלו כלל.

איתא בגמרא (פסחים קח.) 'קשין מזונותיו של אדם כפליים ביולדה, דאילו ביולדה כתיב (בראשית ג, טז) 'בעצב תלדי בנים', ובמזונות כתיב

ט. ידוע משל קדום, כי פעם לקתה בתו של המלך במחלת הנפש, המלך לא חס על ממונו והחיש מומחים רבים שלא מצאו מזור למחלתה, עד שבא חכם אחד והציע שילבישוה בכתונת של אדם אשר מימיו לא ידע טעם 'דאגה' מה היא, וכאשר תלבש בת המלך את הכתונת הדבר תשרה עליה רוח של יישוב הדעת ושלוות הנפש ובוה ירפא שברה הגדול. הרצים יצאו דחופים בדבר המלך אל העשיר הגדול ביותר במדינה לבקש מאתו את אחד מבגדיו, כי בסכלותם חשבו שבוודאי אדם כזה שאינו יודע 'מחסור' מהו, בהיותו בעל נכסים רבים - בתים שדות וכרמים סוסים ובהמות, עבדים ושפחות, הרי ברור שאין יודע 'דאגה' מהי. אלא שעד מהרה נתברר להם כי טעו טעות גדולה ומרה, בשמעם מפורש יוצא מפי העשיר, כי אדרבה, לרוב עשרו הגדול הרי הוא מלא בדאגות אודות ניהולם והנהגתם... ובכל עת הוא דואג שמא יאבד ממונו, בימים הינו חושש שלא תפרוץ דליקה בנכסיו ולא יטבעו ספינותיו בלב ים, ובלילות הוא דואג מפני הגנבים. משם פנו משרת המלך לתור אחר עשירים קטנים יותר... ולא מצאו איש המעיד שאין הדאגה שוכנת בקרב מחנהו אף אם לא בקביעות - לכה"פ הרי היא כאורח קבוע מידי כמה ימים וכיו"ב...

עד אשר עברו בסמיכות לבית המט ליפול הבנוי בירכתי העיר, בו מצאו משפחה - אב ובניו היושבים בעניות נוראה ומזעזעת כל לב, והללו יושבים ומזמרים לעצמם ב'שירה ובזמרה - בתוף וכינור', כאילו הם עשירי עולם וכל מחמדי תבל נתונים בידיהם והיה ניכר בעליל כי אין כל דאגה נתונה בליבם... וישאלום לשלום, והחלו לברר אצלם, האם אכן כנים הדברים כי אין דריסת הרגל לדאגה במעונם... כיצד יתכן כדבר הזה... ויענו בני המשפחה יחדיו - וכי מה חסר לנו, די לנו ב'רכושנו' ואיננו מחפשים יומם ולילה להוסיף רכוש וממון... והרי מזונותינו (ירקות השרה) גדילים לנו כאן בחצר... לא עוד אלא שהננו בריאים ושלמים בגוף ובנפש... ומה חסר לנו... שמחו משרתי המלך כי מצאו את אשר אהבה נפשם, ושטחו בקשתם לפני אבי המשפחה, הננו זקוקים מאד לאחד מבגדך השייכים לך, ויען ראש המשפחה ויאמר, שמחתי תגדל

בנו - להעמידו על דרך טוב. נמצא שאם הם מעמידים עצמם על דרך טוב כבר אין צורך לייסר אותם. ובוה מבואר הפסוק (במדבר כד ג), 'נאום הגבר, פירוש, בעת אשר מזלו של האדם גובר לטוב והרי הוא מצליח בכל דרכיו, אינו זוכר כי ה' הוא המיטיב לו, והרי הוא שתום העין - שנסתמו עיניו מלראות שכל הטובה והברכה מאת ה' הייתה זאת. ורק כשנופל - בעת נפילתו אז וגלוי עינים - אז נזכר שיש בורא ומנהיג לבירה, ומדוע לא זכר את ה' ברוב הטובה שהיה לו, שאז לא היה נצרך לבוא לידי הנפילה.'

מעין זה, יש שביארו את הפסוק (תהלים קיח ה), 'מן המיצר קראתי קה', בעת מיצר ומצוקה קראתי בכל לבי אל ה' אנא ה' הושיעה נא, לעומתי ענני הקב"ה, היכן היית במרחב, מדוע לא הכרת אז שהכל מאתי, אדון הכל, שאם היית מכיר בי אז לא הוצרכת לבוא לתוככי המיצר. כי המכיר בה' מיד בראשית דרכו, כשעדיין הנהגת ה' עמו בטובה, אינו צריך לבוא ל'מידת הדין' להזכירו כי הכל בידי שמים, וימשיך הקב"ה לנהוג עמו בהנהגת טוב

בשמעו את רינתם - החכם מכיר בבוראו בעת הטובה ואינו נצרך להכיר בה' מתוך צרה

בפרשתן (ג כג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא, וב'בעל הטורים' ואתחנן בנימטריא 'שירה' - שאמר לפניו שירה כדי שישמע תפלתו, עכ"ל. כתב הרה"ק רבי שאול ידידה ממאדונין זי"ע (אמרי שאול עניני זמרה ושמחה ז) וז"ל. והוא פלא (מה ענין השירה לקבלת התפילות), אכן עפ"י דברי אאמו"ר זצוק"ל הנ"ל על הכתוב (תהלים קו מד) 'וירא בצר להם בשמעו את רינתם' - (וירא - שבדק אותם) האם הם מרגישים אף בעת צרה, כי לרוב ביטחונם בה' שיושיעם מצרה לרווחה כבר הכינו כלי השירה קודם לכן, לבך הושיעם ה' (כי מכירים הם בו יתב"ש אף מתוך הרווחה), אף כאן יתפרשו הדברים 'ואתחנן - זהו שאמר שירה באמונה ובטחון, כדי שישמע ה' את תפלתו.

וכן כתב השל"ה הק' (בלק תורה אור, כל הענין באריכות), דע כי אין רע יורד מלמעלה לאומה הישראלית כי בנים הם לה'. ואף שחרה אף ה' בהם בחורבן המקדשות וגלות ישראל לבין האומות... הכל הוא לטובתם - כאשר ייסר איש

עד מאד להיות לך ולמלכך לעזר ולאחיסמך, אבל מה אעשה שאין לי עוד בגד לבד מזה הבגד היחיד אשר על בשרי... והוא אחד מהסיבות למניעת ה'דאגה' מביתי, כי אם היה לי אפילו עוד בגד אחד כבר היה מקום לדאגה להיכנס לביתי - כי היו מעייני נתונים היאך מתי וכיצד אכבס את הבגד ולהכינו בכל עת מצוא... הרי לך, כי אדרבה, ממקום אחד תבוא הדאגה ללבו של אדם - מחסרון האמונה ותוצאותיה - חיפוש יומם ולילה להוסיף ולהגדיל הונו וממונו... אם ישכיל לשמוח בחלקו אשר חלק ה' - מתוך אמונה כי מה שיש לו הוא הנגזר להיות לחלקו, וזאת אין ביד אדם להפסידו, אין כל מקום לדאגה.

כך המליץ הרה"ק רבי צבי מרודניק זי"ע (הרה"ק הישפע חיים, חורשיי לך תשל"א), שעל כן נקרא שם הממון 'כסף' - על שם ה'בושה' כלשון המשנה (פסחים ג ה) 'כאדם שהכסיפו פניו', כי בושה וחרפה היא לנו לראות את אחינו שקוע בכל מוחו ולבו בעסקיו ובכספו...

י. ביתר שאת כתב הרה"ק ה'בעל התניא' זי"ע (תורה אור פר' מקץ, ד"ה ויהי מקץ השני) עבודת האדם לבטש גסות רוחו, ורק לצורך זה מביא הקב"ה ייסורים על האדם - כי לא מחמת עונש אינו ראוי לשבת בשלוות עוה"ז, שהרי מצינו בנבוכדנצר (סנהדרין צו). בשביל שהלך ג' פסיעות (ד' פסיעות, עיי"ש) לכבוד השי"ת פסקו לו מלוכה על כל העולם ולזרעו אחריו עד ג' דורות, ואין לך אדם מישראל שלא כיבד המקום בכך, וכל טוב עוה"ז כדאי הוא לו, אלא הייסורים באים לבטש את האדם להכניעו ולהשפיל גסות רוחו, וכמשארז"ל (ברכות ז). טובה מרדות אחת בלבו של אדם, שכשעיניו רואות שייסורים באים עליו נשפל דעתו ונעשה נכנע, והוא יקר בעיני ה'... עכ"ל.

באר הפרשה - ואיתנו

ורחמים בכל עת ובכל שעה (בשם הרב יעקב דוויק הכהן זצ"ל - הובא ב'פרה את אברהם')".
ואומרים פעמיים באהבה - ענין 'קריאת שמע' בוקר וערב
בפרשתן (ו ד) 'שמע ישראל ה' אלוקינו אחד', הנה פסוק זה יסוד חיותנו ומקור קיומו של 'כלל ישראל' הוא, ביאור יפה נתבאר בהקדמה

לספר 'אגלי טל' (להרה"ק ה'אבני נור' מסוכטשוב זי"ע, בשם אביו) טעם ל'קריאת שמע' פעמיים באהבה מידי יום ביומו, וז"ל. לקיים 'בן יכבד אב' אכתוב בפתחת ספרי דבר מה ששמעתי מכבוד אאמו"ר זצ"ל, בפי משנה ראשונה דברכות 'מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן', ואינו מובן התליה זה בזה. ואמר א"א ז"ל, דענין

יא. סיפר הרה"ח ר' נטע בריזל שליט"א, כי באחת הלילות נענה אליו אביו הגה"ח ר' זלמן זצוק"ל, פרעג נישט (עדיף שלא תשאל) איזה יום קשה עבר עלי, פרעג נישט... פרעג נישט... נחרד הבן ושאלו 'מה אירע רע' את אבינו, ענה לו, קמתי בבוקר (בשעה שתיים לפנות בוקר - כמנהגו), ומצאתי את מנעלי ללא שרוכים בתוכם - כנראה שהנכדים אשר שהוא ביום האתמול בבית העלימו אותם, שאל הבן - ומה היה לבסוף, אל תשאל, חיפשתי בכל פינות הבית, הפכתי את כל בבית, עד... שמצאתי שרוך אחד, והודיתי עליו לה', אבל הרי א"א לילך רק בשרוך אחד, לכן בשארית כוחותי - כיהודי זקן כמוני, חפשתי עד שמצאתי... לאחמ"כ הלכתי למקוה, בצאתי מבור הטבילה נחרדתי לראות כי כל הבגדים נעלמו, לא ידעתי לשית עצות בנפשי - מה אעשה ולאן אפנה, וכבר חשבתי לשלוח הביתה את ר' קלמן (רב חשוב שהיה מתלווה רבות אליו בימי זקנותו) שביא בגדים אחרים... אך מיד עצרתי את עצמי כי לא רציתי שבני הבית - אמך, תבוא הנה ותהפוך עולמות...שאלו הבן, נו, ומה היה לבסוף... מה היה... נענה ר' זלמן בשמחה רבה ואמר - קמתי בבוקר והשרוכים שכנו בשלום ושלווה בתוך המנעלים, לאחמ"כ הלכתי למקוה, ולא נגנבו כלל הבגדים, כל יומי הלך על מי מנוחות...

ללמדך, שלא ימתין האדם לזמני נסיון וחשכה לראות מתוך החשיכה את האור שהיה לו טרם החשיך לו, אלא מבעוד מועד, בעוד הכל הולך למישרין יודה וישבח לבוראו על כל הטובה אשר גמל עמו, יכיר כי אין דבר הנעשה מאליו, ואין קנין ורכוש לאדם אם לא נתנו לו הבורא - מחוט ועד שרוך נעל... ואז לא יצטרך להכיר באור ע"י החשיכה ח"ו.

מספרים שהרה"ק מרוזין זי"ע ראה פעם את בתו נאנחת על איזה ענין, נענה ואמר לה, דעי לך בתי, שאנחה גוררת אנחה, והודאה גוררת הודאה, על כן מן הראוי שלא להתאנח כלל וכלל, אלא לקבל הכל באהבה ושמחה בהלל והודאה, והודאה זו תגרור אחריה שפע ברכה, בכדי שההודאה תמשך עוד ועוד. וכה סיפר הרה"ק, מעשה בעשיר שלא היה מן העשירים, כפירוש המשנה - 'איזהו עשיר השמח בחלקו' (אבות ד א), ותמיד היה מתאונן ומבכה את מזלו כי רע הוא, אמרו לו מן שמיא, וכי זה 'רוע מזל', עתה ראו תראה מהו 'רוע מזל' אמיתי, הורידוהו מעשירותו ונהפך לעני מרוד המחזר על הפתחים, אין צריך לומר שבמצב זה נתרבו טענותיו ובכיו עשרת מונים, והיה מבכה ללא הרף על המצב הנורא שבא עליו, נענו שוב מן השמים, ואמרו, וכי זהו 'מצב נורא', נביא עליך מצב שהוא באמת 'נורא נוראות', למחרת היום נתנגע ב'צרת' ובוזה ננעלו בפניו שערי 'מחזר על הפתחים', כי היו הבריות מתרחקים הימנו שלא לידבק מצרעתו, והיה העשיר לשעבר בוכה ונאנח מאין הפוגות על כי כך עלתה לו - שנפל ל'בירא עמיקתא' שכזו, שבו לומר מן שמיא, וכי זו 'עמיקתא' היא, תא ואחוי לך 'עמיקתא' מהי, מיד נעשה גיבן בגבו וכפוף כהגמון, וכבר לא היה יכול לבלוע את מאכלו כרגיל. בהגיעו לשפל המצב שוב לא נאנח, אלא אמר, אכן מצבי איננו שפיר כלל, אך 'מה יתאונן אדם חי - דיו שהוא חי' (איכה רבתי ג מ), עלי להודות לבוראי על חיי, כי יש אשר מובילים אותם כבר לקבורה ואילו אני חי, מכיוון שכן, נענו משמי מרום

(ומסיים שם, ומצאתי כדבריו בפע"ח (שער מנחה פ"א) ז"ל כי לפי שנשאר עדיין רושם מן המוחין של ק"ש של שחרית לכן אין עתה צריך לומר ק"ש במנחה עכ"ל פע"ח) י.

וכתב ה'רבינו בחיי', וז"ל. 'כי לא נברא גן עדן ככל מעלותיו כי אם לאותם המייחדים שמו בכוונה (שבכל עת זוכרים שה' אחד, אין עוד מלבדו), והנה תיבת 'אחד' בגימטריא י"ג, ולכן נכתבה תיבת 'גן' י"ג פעמים בפר' בראשית, ובפר' ואתחנן נכתבה י"ג פעמים תיבת 'אש', לומר לך שהכל

'הערב שמש' שהצריכה תורה (לגמור טהרת הטמא מטומאתו) דאף אחר שטבל, מ"מ מאחר שהיה טמא באותו יום נשאר בו רושם טומאה כל היום, ובהערב שמש - שבא יום חדש שלא היה בו טומאה נסתלק גם הרשימה. וכמו שהוא בטומאה כך לעומתו בקדושה - כשמקבל עליו עול מלכות שמים שחרית, אף שאח"כ אין מחשבתו בזה, מ"מ נשאר בו רושם קבלת עול מלכות שמים כל היום, ובערב שבא יום אחר נסתלק גם הרשימה, וצריך לקבל עול מלכות שמים מחדש, עכ"ד פי חכם

ואמרו, וכי על מצב שכזה אומר הוא שטובה יש בו ועליו להודות לה', עתה נראהו 'טובה' מה היא, ונתרפא מהגיבנת, הוסיף האיש להלל ולשבח לבוראו, על שכבר אין גוו כפוף ואין מאושר ממנו, אמרו לו מן שמיא, וכי בזה שמח ומאושר הוא, בעת הזאת נוכיח לו 'מאושר' מהו, וירפאוהו מצרעתו, ושב להלך בין הבריות - שכבר נתנו לו להלך בינותם, כי סר ממנו הנגע, ותרב שמחתו כי מעתה יכול הוא לשוב לחזר על הפתחים... נענו בשמים ממעל, וכי בזה 'רבתה שמחתך' - לחזר על הפתחים, אגן נרבה שמחתך באמת, הכניס הקדוש ברוך הוא בלב אחד מידידיו להלוותו 'סכום הגון' ומכובד, שבו העמיד את כל עסקיו לשעבר על מכונם ככתחילה, וחזר לעשירותו יותר מתחילה, עתה כבר ידע היטב 'להיות שמח בחלקו', להודות ולהלל ולשבח על כל אשר לו.

יב. בענין 'קריאת שמע', כתב הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ב'יערות דבש' (ח"א דרוש יז) בלישנא דקרא (עובדיה א יח) 'בית עשו לקש', וזלה"ק כשישראל קורין קריאת שמע בכוונה, עשו נעשה לקש, היינו שכל 'בית עשו' נעשה כקש המתפזר ברוח ואין בו ממש.

הנה חילוק והפרש מצינו בין תפילת שמונ"ע הנאמרת בלחש (שו"ע קא ב), ואילו 'שמע ישראל' אנו אומרים בקול גדול (רמ"א א"ח סב כו), ובביאור הדבר, כי התפילה היא בקשת 'רחמים ותחנונים' כמו שאמרו (אבות ב יג) 'וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, ומדרך העולם, הבא לבקש מרעהו הלוואה או מתנת חנים יבקשנו בשפה רפה בניעימה ובהכנעה למען ייכמרו רחמיו עליו... על כן בבואנו לבקש צרכנו בתפילת 'שמונה עשרה' נבקשם בקול נמוך ובלחשישה, אבל 'קריאת שמע' דומה למי שישב בביתו ולפתע פרץ לתוך הבית 'גזלן' הבא לשדוד את כל רכושו ממנו, הרי פשיטא שלא ידבר עמו הבעה"ב בניחותא, אלא ירים עליו קול בזעקה 'צא החוצה' ויגרשנו מביתו תיכף ומיד, אף אנו בבואנו לקבל 'עול מלכות שמים' בקריאת שמע, הרינו זועקים על היצר שבא לשכון בלבנו להטות לבבנו לרע, ובעת קריא"ש אנו מגלים דעתנו כי לא חפצנו בו ובשכנותו, על כן מוטל עלינו לזעוק אז בזעקה 'שמע ישראל'.

מעשה באחד מתלמידי הגאון רבי יהודה אסאד זצ"ל שבמעמקי היער התנפל עליו 'שודד' לרצחו נפש, ולא הועילו לו לתלמיד כל תחנוניו שיחוס על נפשו כי טפלי תליא ביה, אך לזאת נאות הרוצח - ונתן לו רשות לקרוא 'קריאת שמע' בטרם ישיב נפשו לאלוקיו, אין לשער ולתאר 'מראה כהן' בקריאת שמע זו - בדחילו ורחימו בכוונת הלב ובמסירות נפש כפשוטו ממש עד שלא הבחין התלמיד בנעשה סביבו באותה 'קריאת שמע', ויהי כאשר סיים 'ה' אלוקיכם אמת... פקח את עיניו וראה והנה נעלם הרוצח ואיננו, מיד נשא רגליו וברח ממעבה היער לתוככי העיר ברוב שמחה וצהלה שניצלו חייו... משהגיע

תלוי באמונת האדם, כי המיוחד את ה' אח"ד (בנימטריא י"ג) ניצול מ'אש' הניהנום וזוכה ל'גן' ערן ובל מעלותיו.

אלוקים קרובים - קירבתינו אל ה' בעת התפילה
פרשה זו ואתחנן יפה נדרשת בענין התפילה והתחינה מקרב לבי לפני בוכ"ע, וזה יצא ראשונה, כתיב בפרשתן (ד ז) כי מי גוי גדול אשר

לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראנו אליו. וברושלמי (ברכות פ"ט ה"א) מפרש רב שמלאי דלכן נכתב בלשון רבים - 'אלוקים קרובים', כי הוא קרוב אלינו בכל מיני קרובות, ומבואר שם, כי העבודה זרה נראית קרובה ואין רחוק ממנה, אך הקב"ה נראה רחוק ואין קרוב ממנו, 'נראה רחוק' - שהרי מהארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן הוא בין כל רקיע לרקיע... ראה כמה גבוה

התלמיד אצל רבו סיפר לו בהתרגשות נוראה את כל אשר קרהו. לאחמ"כ הוסיף לשאול מה רמזו לו מן השמים במעשה נורא הלז, ויענהו המהרי"א, אמור נא, וכי קרית מימיך 'קריאת שמע' כזו, הודה התלמיד כי מימיו לא קרא כך קריאת שמע... אמר לו הרב, אכן, לזאת סיבבו כן מן השמים למען תדע 'קריאת שמע' מהי...

ידוע בשער בת רבים הקפדתו של הגרי"ז מבריסק זצ"ל לקרוא 'קריאת שמע' בדקדוק האותיות, כשהוא מוציא כל אות ואות בבירור ובפה מלא, פעם אחת ניגש אליו איש פשוט ושאל ב'העזה', ילמדנו רבינו אם מצד הדין מחויב האדם לקרוא קרי"ש כאשר קורא מע"כ, אף אני אעשה כן, ואם יאמר הרב שאין חיוב לדקדק כ"כ בקריאתה, מדוע מקפיד הרב כ"כ בהגיית כל אות ואות, השיבו הגרי"ז, יאמר נא מר, האם יש לו מעות בכיסו, ויען האיש ויאמר, הן. שאלו הגרי"ז, האם בהילוכו של מר ברחובה של עיר החזיק ידו על כיסו בכל עת ובכל שעה כדי שלא יפלו ולא יגנבו המעות ח"ו, השיב הלה - לא, הנחתי את המעות במקום משומר, ואין צורך למשמש שם בכל רגע. הוסיף הגרי"ז ושאלו, באיזה סכום המדובר... ויען האיש כך וכך... שאלו הרב, ובאם היה למע"כ סך מליון דאלער - גם אז היית אומר שהכסף מונח במקום משומר ואין כל צורך להוסיף שמירה על שמירתו... בזה כבר הודה האיש שבוודאי היה מניח ידו מעל המעות והיה בודק בכל רגע שמא נגנבו המעות. בזה נתן לו הגרי"ז מענה ל'שאלתו' - האדם אשר כל 'קריאת שמע' חשובה בעיניו כרכוש גדול ועצום - כמיליון דאלער, בוודאי לא יזרוק התיבות מפיו, אלא ידקדק בזהירות יתירה באותיותיה 'שלא יאבד אפילו אות אחת' מקרי"ש... אבל מי שאינו עומד בדרגה זו, אכן, דיו ב'שמירה פחותה'...

יג. פעם עמד הרה"ק רבי ישראל אבוחצירא זי"ע ה'בבא סאלי' להתפלל, אך לא היו עמו כי אם תשעה יהודים ולא הצליחו להשיג לו עשירי למניין. נענה אחד המתפללים ואמר, הנה בני הילד נמצא כאן עמי ועל פי המנהג (בקהילות מסוימות) נוכל לצרפו אם הוא יודע למי מתפללים. הרה"ק אישר את העניין והאב ניגש אל בנו ואמר לו, האם הנך יודע שמתפללים לפני העמוד... נענה הרה"ק ואמר, הנה כעת חסרים לנו כבר שניים למניין ואין לנו אלא שמונה, כי נתגלה לכל שגם האב אינו יודע לפני מי מתפללים. בעיירה 'בריסק' התגורר אחד מחסידי קארלין שכדרכם של חסידי קארלין התפלל בהתלהבות ובקולי קולות, ורצו אנשי בריסק לגעור בו שיפסיק מלצעוק בתפלתו, אך הגרי"ז לא נתן להם לומר לו דבר, כעבור איזה זמן נסע הגרי"ז למעיינות המרפא, וביקש מאותו חסיד שיצטרף עמו בצאתו לדרך, בהיותם יחדיו מחוץ לעיר פנה אליו הגרי"ז ובקול רעש גדול שאלו 'מה שלום מע"כ, איך אתה מרגיש', נענה החסיד והשיב, שב"ה הכל בסדר, אך מדוע יצעק הרב 'הרי אני עומד בסמוך אל הרב והנני שומע גם כאשר ידבר אלי בשקט', השיב לו הגרי"ז ואמר 'הוא הדבר אשר רציתי ללמד אותך, שתפסיק לצעוק כל כך בתפלתך, כי הקב"ה עומד לצידך ושומע את תפלתך', נענה החסיד ואמר 'יודע אני שהקב"ה עומד עלי ושומע תפלה, אך מה שאני צועק בתפלה הוא כדי שאני אשמע את אשר אני מוציא מפיו...'

אגב ענין התפלה, סיפר הגה"צ רבי שלמה זלמן פריעדמאן זצ"ל אבד"ק טענקא (הובא ביגדול בישראל עמ'

בשעה שהציבור מתפללין'. ד. 'לאמר' - שיפרש באר היטב את תפילתו - שלא יהא אפשר לפרשה באופן שאינו ראוי^{יג}.

לעולם לא יתייאש האדם לומר הרי כבר התפללתי על ענין פלוני כמה וכמה פעמים, שפכתי תפילות בעושר ועדיין לא נושעתי, אלא יזכור את דברי הירושלמי (ברכות פ"ט ה"א), רבי פינחס בשם רבי זעירא אמר, בשר ודם יש לו פטרון אם הטריח עליו ביותר הוא אומר אשכח פלן דקא מטרחא לי (ראה את פלוני עד כמה הוא מטריחני), אבל הקב"ה אינו כן אלא כל מה שאת מטריח עליו הוא מקבלך, הדא הוא דכתיב (תהלים נה כג) השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך^{יד}.

הקב"ה מעולמו, ואילו אדם נכנס לבית הכנסת ועומד מאחורי העמוד ומתפלל בלחשיה והקב"ה מאזין את תפילתו, וכי יש לך אלוק קרוב מזה שהוא קרוב לבריותיו כמפה לאוזן^{טו}.

ובאופני התפילה מצינו ל'אור החיים' הק' בפרשתן (ד"ה עוד נתכוון) כי הפסוק (ג כג) 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, מרמוז על ארבעה תנאים הנצרכים לתפילה שתתקבל, ואלו הם, א. 'ואתחנן' - שיתפלל באופן של 'תחנונים' ידבר רש', להתחנן אל הקב"ה כעני העומד בפתח. ב. 'אל ה' - להתפלל אל (שם) הוי"ה הקדוש שהוא 'מקור הרחמים'. ג. 'בעת ההיא' - בעת רצון מיוחד, וכהא דאמרו חז"ל 'איזהו עת רצון

ר"ז), שתחת ידו נמצא מכתב (אשר השאיר לו חותנו בעיזבונו) מהרה"ק ה'לחם שלמה' משמלויא זי"ע, בסוף המכתב חתם בשמו ושם אמו, וכה כתב, כתבתי שמי ושם אמי כדי שתתפלל עלי 'כי כן קיבלתי מפי מוזל"ה הגה"ק בעל ה'קול אריה' זי"ע - כי תפילת 'אוהב נאמן' מקובלת בשמים יותר מכל תפילות הצדיקים, והיינו כי תפילת האוהב באה מעמקי הלב ועיקר קבלת התפילה תלויה בכוונת הלב.

ומפורש ב'בית אלקים' להמבי"ט (שער התפילה ריש פי"ב), שיש שתי תפילות הנשמעות ביותר, חדא מה שמתפלל האדם בטרם באה עליו הצרה, והיינו דאמרי (סנהדרין מד): 'לעולם יקדים אדם תפלה לצרה, ואידך התפילה שהיא על אחרים, ככתוב (איוב מב י) 'וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו'.

יד. ב'תורת חיים' (סנהדרין לח) מסמיך לדברי הירושלמי - קרוב אלינו בכל מיני קריבות, דהנה יש כמה מיני קורבה, יש מצד התולדה כאב ואם, ויש מצד חתנות, עוד יש מצד החיוב כמלך על עבדיו. והוא יתברך קרוב לנו בכמה מיני קורבה, אלא ש'מדריגת קרבתו' תלויה באדם עצמו, ובמה- הכל לפי התפילה והצעקה, באופן שהאדם קורא אליו כך יענה אותו הבורא, וזהו שסיים הפסוק בכל קראנו אליו, לפי קרבתך אליו יתקרב כביכול הוא אליך.

טו. הגה"ק רבי משה מידנער זי"ע היה אומר כי התפילה צריכה להיות בבירור ממש, ויאמר כל בקשותיו בבהירות 'מיט א קלארקיט', כמו בן המתחטא לפני אביו - שאינו מתבייש, ושואל מאביו בפרוטרוט ובירור ממש, כי המתבייש לבקש ולהתפלל בבירור מראה הוא 'ריחוק' מאביו שבשמים.

עוד אמר הגה"ק רבי משה מידנער זי"ע, לר' העשל מקרינקי הי"ד (כשבעה שבועות לפני הסתלקותו לעולם שכולו טוב), בכל עת שתמצאך צרה וצוקה, אמור נא ב' קאפיטלעך (פרקי) תהלים, ואח"כ תבקש מבוראך בפה מלא ובפשיטות את בקשתך - ללא כל גמגומים, ואבקשך שאף תזכיר את שמי 'משה בן רחל'. והיינו שירגיש עצמו קרוב לה' כבן המתחטא אצל אביו בשפה פשוטה וברורה ואז יימלאו כל משאלותיו.

טז. כמו שפירש הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע (אהל יששכר וואלבארג, ויצא) את הפסוק (בראשית כח יא) 'ויפגע במקום', שעל האדם להיות 'פגע' [נודניק' בלשוננו] בתפלתו, שיעתיר ויפציר בתחינות ובקשות, עד שישבר ויפרוץ את כל החומות המפסיקות בין ישראל לאביהם שבשמים, וכך אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע לבתו 'דער רבש"ע איז א טאטע וואס האט ליב אז מ'נודז'עט איהם' (הקב"ה הוא אב רחמן, החפץ שבניו לא יניחו לו, אלא יעתירו ויפצירו בו שוב ושוב).

ובכר מצינו שטענה זו הביאה הפסד רב¹, כמובא מהרה"ק ה'שפת אמת'² (ליקוטים ואתחנן) דהנה לאחר שמושה רבינו התפלל תקט"ו תפילות בתחינה ובקשה שיוכל להכנס לארץ ישראל, ציווהו ה' (ריש פרשתן) 'אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה', והיינו שאם היה משה רבינו מתפלל עוד 'תפילה אחת' היה פועל בתפילתו ונכנס לארץ ישראל, אלא שהקב"ה ציווהו שלא יתפלל על כך עוד. מה עשה משה, רמז לבני ישראל שיתפללו עליו (כמובא במדרש עיי' דבר ז'), אלא שהם נשאו ק"ו בעצמם - אם תקט"ו תפילות של משה רבינו לא הועילו לו, וכי תבוא תפילה אחת של אדם פשוט כמוני ותועיל, נמצא שענווה פסולה זאת גרמה שמושה לא נכנס לארץ ישראל. הבט וראה עד היכן הדברים מגיעים, אדרבה 'החלש יאמר גיבור אני', כי בכוחה של

בכל קראנו - הקב"ה שומע תפילת כל הקוראים אליו באשר הם

ואם אמור יאמר האדם, מי אני ומה אני, כי תאמר אלי שמעלת תפילתי כל כך גדולה עד שיחשב שאני לוחש לה' כמפה לאוזן, תשובתו 'בספר העיקרים' (מאמר רביעי פרק ט"ז) 'שהתפילה מועילה לכל אשר בשם ישראל יכונה אפילו פחות שבפחותים, וראייתו ממנשה בן חזקיה מלך יהודה, שהיה רשע גמור ולא היה מי שהמרה את פי ה' והפליג בעוול כמוהו לא לפניו ולא לאחריו, ואף על פי כן נאמר בו (דה"י ב, לב יב יג) 'וכהצר לו חילה את פני ה' אלוקיו ויכנע מאד מלפני אלוקי אבותיו, ויתפלל אליו ויעתר לו ה', וישמע תחינתו וישיבהו ירושלים למלכותו', ולמדנו מכאן שאף אם יהיה המתפלל בתכלית הרוע כמנשה הרי הוא מוכן לקבל החסד על ידי התפילה".

יז. כאן המקום להזכיר את דבריו הנוראים של הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (אמרי פנחס השלם שער תורת האדם ג) על יהודי בשם ר' דב כהן שנפטרו לו כמה מבניו, ואמר לו הרה"ק וז"ל. 'מיינער' איך בעט דיר, וויא לאזט מען קינדער שטארבן, דו גלייבסט עס נישט אז דער גרעסטער רשע - אז ער שפארט זיך צום אייבערשטיין קען ער ביי איהם אויס בעטין וואס ער וויל, עכ"ל, (ובלה"ק - יקירי, היאך הנך נותן לזה להמשיך - שימותו הילדים, וכי אינך מאמין שאפילו הרשע הגדול ביותר - אם אך יפציר בתפילה לפני ה', אפשר לו לפעול אצלו כל אשר ברצונו.

נוראות אמר הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע, 'מי שאינו יכול ומסוגל להתפלל גם אחרי שעבר ונכשל בעבירות החמורות שבתורה, ולשפוך שיחו גם אז לפני הקב"ה כבן המתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו, עדיין לא דרך על מפתן העבודה' (תורת אבות 'תורה ותפילה').

וכך פירשו את הכתוב (מח, כב) 'בחרבי ובקשתי' ובתרגום 'בצלותי ובבעותי', היינו על ידי תפילתי. וכבר אמרו בדימוי מילתא למילתא, כי כמו החץ אשר יעוף מן הקשת אפילו בקשת הנמצאת בידי חרש שוטה וקטן, יהרוג הקשת את הנפגע בו, ואין כלל 'נפקא מינה' אם הזורק את החץ גדול או קטן הוא, גיבור או חלש הוא, כי החץ עצמו יפעל פעולתו, כיוצא בו ממש היא התפילה ממי שתבוא בכוחה לפעול פעולות כבירות - לשנות הטבע ולבטל הנגזר, להריק שפע ברכה עליונה ברוח ובגשם.

עוד אמרו, שכמו שאיש הצבא העומד מבלי כלי זינו - חרבו וקשתו, אי אפשר לו להתקיים אפילו שעה אחת, שהרי מבלעדי כלים אלו אינו 'איש מלחמה' כלל, ואי אפשר לו לצאת לשדה הקרב. כך נדמה היהודי מבלי כוחה של תפילה - כגיבור ואיש מלחמה מבלי כליו כנגד היצר וחיילותיו.

יח. כיוצא בזה ביאר הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע (זרע קודש) על הכתוב בריש הפרשה 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר', ומדוע כתב בעת ההיא, אלא שלפעמים יאמר האדם אינני עתה במצב הראוי והנכון להתפלל אל ה' הגדול והנורא, לזה בא הכתוב לומר ואתחנן אל ה' בעת ההיא, שצריך האדם להאמין שהקב"ה הוא זה שהעמידו במצב זה, וברצונו שדיקא משם ממקום ריחוקו יפנה להתפלל אליו.

תפילה אחת, אפילו של אדם פשוט, לפעול גדולות ונצורות".
 ואהבת את ה' בכל לבבך - אפילו כשאנו מרגיש בלבנו כל הרגש קרבת ה'
 בפרשתן (ו ה) 'ואהבת את ה' אלוך בכל לבבך ובכל נפשך, וביאר הרה"ק ה'חידושי
 הרי"ם זי"ע (ד"ה בכל לבבך) דהנה חז"ל דרשו (ברכות נד.) בכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשך, שגם אז 'ואהבת את ה', ועל זה הדרך יש לדרוש בכל לבבך - אפילו נוטל את לבבך, והיינו שלפעמים אין לאדם לב כלל לעבודת הבורא יתב"ש, גם אז יתחזק במסירות נפש לעבוד את הבורא כפי יכלתו במצבו זה.

יט. מעשה היה בעיה"ק ירושלים לפני כשבעים שנה (בעל המעשה נלב"ע לפני כשנה, ובניו סיפרו האי עובדא), שנולד בן להגאון רבי נחמיה בעקער זצ"ל, מיד אחר לידת הבן הייתה היולדת בסכנת נפשות, עד שאמרו הרופאים ובראשם הרופא המפורסם ד"ר שיקלוש שמטעם 'פיקוח נפש' חייבים לנתח בגופה להציל את חייה - אבל עליהם לדעת שהרך הנולד להם יישאר 'בן יחיד', כי לא תוכל האשה ללדת עוד בנים. מיד שילם רבי נחמיה לרופאים את דמי הניתוח והחלו להתכונן לקראת הניתוח, אך ברגע האחרון החליט ר"נ לרדת לבני ברק לשאול את דעת קדשו של החזו"א האם לעשות הניתוח או לאו (באותם הימים לא היו הדרכים מצויות כהיום, והדרך מירושלים לב"ב ארכה כמה שעות בטלטולי דרכים קשות), בבואו לשם עמד החזו"א ב'נטילת ידיים' לפני תפילת המנחה, אמר לו ר"נ, באתי הנה בשאלת 'פיקוח נפש', אמר לו החזו"א, שאל נא את שאלתך, גולל ר"נ באזני החזו"א את מצב בני ביתו, ויען לו החזו"א 'וכי מה שאלה יש כאן - הרי פיקוח נפש יש בדבר', עליכם לקיים את ציווי הרופאים ולנתחה. לאחמ"כ שאלו החזו"א האם כבר התפלל מנחה משענה בלאו, א"ל החזו"א התפלל עמנו... אחר תפילת המנחה רצה ר"נ למהר לחזור לעיה"ק ירושלים, אך החזו"א קרא לו וביקש מעמו 'חזור על שאלתך', חזר ר"נ על שאלתו, אמר לו החזו"א סע לביתך לשלום, ואל תעשו את הניתוח. תמה ר"נ, והרי הרב אמר לי שמה שאלה יש כאן, פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה. ענה לו החזו"א, כאן לפני מנחה כאן לאחר מנחה... (הוסיף ר"נ לשאול, ומה עם התשלום שכבר שילמתי לרופאים - אמר לו החזו"א אם הרופאים יחזירו לך את המעות מעצמם קחם מעמם, ואם לאו אל תתבעם...) בחזרו ל'בית החולים' ותשובת החזו"א בפיו רגזו עליו הרופאים מאד, בצעקתם כי רבה, הרי בעסקי נפשות עסקינן כאן והיאך אפשר להסכים שלא לנתחה, כי לדעת הרופאים היה זה בגדר 'מאבד עצמו לדעת'... אך הוא ענה לעומתם - הרב אמר שלא לנתח... לאחר כמה ימים נתגלה גודל הנס ורוחב דעת תורתו של החזו"א, כי מצאו בגופה 'זיהום' שאי אפשר להעלות על דל שפתיים גודל הסכנה שיש בזיהום אחרי ניתוח. ואכן האשה האריכה ימים ושנים רבות וארוכות, ואף ילדה לאחר מכן עוד תשעה בנים ובנות בבריאות השלימה (ואף את המעות החזירו הרופאים בשלימות).

הוסיפו בני המנוח ואמרו, כל ימיו של אבינו היה חוזר בפנינו - הביטו וראו אף אצל אדם גדול כהחזו"א איזה נפקא מינה היה לפני תפילת מנחה ולאחריה, כי בתפילה אחת אפשר לאדם להפך כל מצבו ומעמדו לבלי הכר, לטובה ולברכה.

ואם יאמר האדם שרק 'מנחה' של החזו"א פועלת פעולתה, תשובתו בדברי השפ"א דלעיל שאם היה יהודי אחד ואפילו יהודי פשוט, מתפלל פעם אחת על כניסת משה רבינו לא"י היה פועל בתפילתו... כ. וכמו שאמר הפייט 'שופכים לך שיח בלא לב ולב', ואינו מובן הכוונה - האם הם שופכים שיח עם לב או בלא לב. אלא יש לבאר - שאין להם לב, אלא שאינם מתייאשים, והם תרים ומחפשים אחר לב - בזכות אלו הושע נא.

מעשה ביהודי שקבל בפני הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע שתפלתו אינה עולה לו בניקל, ואינו מצליח

יעבוד עד כמה שידו מגעת וסוף דבר שה' יגמור בעדו, ויעלה להתקרב אל ה'.

ובקשתם משם - אף ממקומו המרוחק ימצא את ה'

ואדרבה, ממקום ריחוקו ימצא את ה', וכמו שכתוב בפרשתן (ד כט) 'ובקשתם משם את ה' אלוקיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך', ופירש הבעש"ט זי"ע (מאור עינים ליקוטים, דף צד) 'ובקשתם משם - משם דיקא', ולא יאמר אדם וכי ממקומי המרוחק אשר הנני עומד אמצא את ה', לזה תדע ובקשתם משם את ה' אלוקיך, משם דייקא תבקש את בוראך אוהבך ותמצאהו^י. ואין לך כל צורך לתור אחר מקום מוכשר וראוי

בעין זה היה הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע אומר בשם הרה"ק ה'חווה' מלובלין זי"ע, דהנה איתא בברכות (נד.) 'ובכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשך, ובכל מאדך - בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו, ולכאורה צריך ביאור, אחר שכבר הורה לנו לאהוב את הבורא 'בכל נפשך' - ב'מסירות נפש', מה שיידך לשוב ולומר 'בכל מאדך' - בכל מידה ומידה שהוא מודד לך, וכי חידוש יש בזה יותר מכל 'מסירות נפש' שכבר ציווה עליה 'בכל נפשך', אלא, מבאר הרה"ק 'בכל מידה שהוא מודד לך' קאי על עניני רוחניות, שאף אם מרגיש שמצבו בתורה ובתפילה אינו כפי טוב, לא יתייאש לגמרי מלעבוד את ה'^י, אלא אדרבה

להתפעל בתפלתו כאוות נפשו, וכמי שאומר 'עס דאוונט זיך נישט'. השיבו הרבי, הבט נא בשולחן ערוך ב'הלכות תפלה', ולא תמצא סעיף אחד שמוזכר שם הלכה כזו - שצריך להרגיש טעם והתרגשות בשעת התפלה, גם לא תמצא תנאי כזה שאין עומדים להתפלל רק באופן שההרגשים פועלים כראוי, ומה שתראה שם הם דברים פשוטים, שצריך כל אחד להתפלל שלוש תפילות בכל יום ולהתאמץ רק על הבנת פירוש המילות כפשוטם ולא יותר מכך (משחת שמן מאמרים ויקהל).

כא. הגה"ק רבי איציק'ל פטרבורג'ער זי"ע היה מבאר את דברי חז"ל (עקדה שסו, עיי' נדרים ט:) שאמרו 'רשעים מלאים חרטות', דלכאורה קשה אם הם מלאים בחרטות על עוונם, הרי הם בעלי תשובה ולא רשעים, אלא, דישנם 'חרטות' שמקורם מהיצר, כי יצר זה אין עיקר מטרתו בעצם הדבר שהלה יפול ברשת החטא, אלא כל רצונו שאחר העבירה יפול היהודי לבלבול ויאוש, וכל החטא הוא הכשר דבר לייאשו, ולכך אחר שמפילו ברשת החטא, בוא יבוא ויעורר בו רגשי חרטה ויאוש, לחשוב מחשבות שאבדה תקוותו להשתנות לטובה, וכבר אי אפשר לו לשוב לצור מחצבתו בתשובה שלימה, ובזה נסתם הגולל עליו, ולכן כינוהו חז"ל רשעים המלאים חרטות כאלו.

וכבר ביארו את דבריו של הלל הזקן (שבת לא.) 'זה כלל גדול בתורה, מאן דעלך סני לחברך לא תעביד', ש'הכלל הגדול ביותר להצליח בתורה ועבודת ה' - 'מאן דעלך סני', מי שהוא 'שונא' שלך פי' היצר הרע, שהוא הוא שונאך הגדול, וכמאמרם ז"ל (סוכה נב.) 'הקב"ה קראו שונא', הזהר והשמר - 'לחברך לא תעביד' אל תעשהו לחברך, להיות 'חבר רע לאיש משחית' (רזא דשבת, מאמרים בסוף הספר).

כב. ומטעם זה אמר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע לבאר מדוע ה'עשרת הדברות' מתחילות ב'אנכי וגו' אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא פתח ואמר 'אנכי אשר בראתיך', כי עיקר כוונת היצר הוא להכניס לאדם מחשבות יאוש וענווה פסולה שאיננו ראוי לקבל התורה, לכך החל הקב"ה את עשרת הדברות ביציאת מצרים, שהבא לקבל התורה משם נלמד אף מיד אחר 'יציאת מצרים' מקום שהיו בני ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה גם כן ראויים היו לקבל את התורה, וכמו שאמר הכתוב 'מבטן שאול שיוועתי אליך שמעת קולי' ויכול להתקרב אל ה' ולתורתו.

הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה אומר על הפסוק בפרשתן (ד א) 'ועתה ישראל שמע אל החוקים' ובפסוק שלפניו כתוב 'ונשב בגיא מול בית פעור' ופירש"י 'ונצמדתם לעבודה זרה', ואף על פי כן 'ועתה ישראל

עובדים להשי"ת, אומרים שהמקום גורם, כי אם היה באיזה מקום אחר בודאי היה עובר להשי"ת, על זה אמר שחלילה לומר בן, כי לא המקום גורם ח"ו איזה מניעה לעבודתו ית', כי כיון דהכל מאתו ית', ורצון ה' הוא שיהיה האדם כעת במקום הזה, מסתמא גלוי לפניו ית' שזה המקום לא יגרום שום מניעה ח"ו לעבודתו ית', רק המניעה הוא מצד האדם, לכך אמר 'שלא יהיה לנו חלוק על המקום' - שהוא שם, עכ"ל^י.

בא וראה מה שכתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע במכתב קודש לאחיו הרה"ק רבי שלמה'לע זי"ע, (אוצר מכתבים ומאמרים מכתב כב) 'דע אחי, כי

לכך, אלא מכל מקום שהאדם נמצא - יחפשנו ויבקשנו עד שלבסוף ומצאת, בתנאי כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך ואז תמצאנו ותוכל לעלות ראש הפיסגה^י.

וכך הובא ב'בית אהרן' (פר' ויצא) על דברי רש"י בפרשתן עה"כ 'בכל לבבך' שלא יהא ליבך חלוק על המקום, וז"ל. 'אומרים בשם הרה"ק רבי שלמה קארלינר זצוק"ל, על מה דאיתא ברש"י בשם חז"ל על הפסוק (ו ה) 'ואהבת את ה' אלוך בכל לבבך - שלא יהיה לבך חלוק על המקום', ואמר הפירוש, אשר בכל מקום שהוא - יעבוד את השי"ת, כי יש בני אדם כשהם באיזה מקום ואינם

שמע אל החוקים' (מערתה) והכל מחול לך, והיה הרה"ק חוזר ואומר והכל מחול לך...והכל מחול לך, וכוונתו לומר אם תקבלו עליכם מכאן ואילך לעבוד את ה', ימחול לכם על כל העבר בתנאי שמעתה 'שמע ישראל אל החוקים ואל המשפטים

כג. ז"ל הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע היהודי הקדוש זצ"ל אמר, שהקב"ה נתן 'שטר חוב' לישראל, שנאמר ובקשתם משם ומצאת (אם תבקש תמצאנו), ואף שעל הדורות הללו כתיב (עמוס ח יב) ישוטטו וגו' ולא ימצאו, זה הוא עיקר שאף שלא ימצאו מכל מקום ישוטטו למצוא, וזה הפסוק 'ובקשתם משם' - הוא הבטחה, שיהא בנו זה המבוקש (החיפוש והשתוקקות), על כן צריך כל אחד לראות שיהא בנו זה המבוקש (ליקוטי הרי"ם בפרשתן)

כתב החיד"א (נחל קדומים אות א' בפרשתן) 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר', בעת ההיא לאמר ר"ת הבל וגם הוא הלב - שתהיה התפלה בכונת הלב.

כד. על משקל אלו הדברים ביאר הרה"ק רבי מנחם מנדל מווארק זי"ע מדוע מכנים את היפוכו של תלמיד חכם בשם 'עם הארץ', על שהוא מחובר לארץ, כי תמיד הוא אומר בארץ פלוני אצליח דרכי ובארץ פלוני לא אצליח, ואינו מאמין שלא המקום הוא הגורם הצלחה לאדם, אלא 'בעל המקום' הוא המנהיג תבל ויושביה מי יצליח ומי לא יצליח, ומכיוון שאינו מאמין בזה נחשב כאפיקורס עד שאמרו עליו 'עם הארץ מותר לנוחרו כדג, ביום הכיפורים שחל להיות בשבת' (פסחים מט:), כי המאמין יודע שהקב"ה רוצה מאת כל אחד את עבודתו כפי יכלתו, וממקומו אשר הכין לו.

אחד מחסידי הרה"ק ה'ברכת אברהם' זי"ע הוכרח לשהות בימי ראש השנה באמריקה הרחוקה, ובצר לו שלח אליו מכתב ושפך את מר ליבו על שלא יוכל לשהות בימים הנוראים והקדושים אצל הרבי, ענה לו הרבי לכל יהודי - במקום שהוא נמצא, שם העמיד ה' סולם מוצב לעלות על ידו השמימה, כמו שמצינו שהסולם של יוסף הצדיק היה דייקא בערות הארץ בארץ מצרים, ומשם העפיל למדריגותיו הגבוהות בקדושה להיקרא 'יוסף הצדיק', כמו כן כעת שהינך נאלץ לשהות בימים הקדושים בארה"ב הרי ששם הכין לך הקב"ה סולם גבוה מעמקי האדמה עד שמי רום, ודייקא משם תתעלה ותתקרב לצור העולמים, על כן קבל נא זאת באהבה ובשמחה...

ובכלל 'ועשית הישר והטוב', שתמיד יתדמה האדם לבוראו להיות 'טוב ומיטיב' וכמו שאמרו 'מה הוא רחום וחנן אף אתה רחום וחנן' (מס' סופרים ג יז), וכן אמרו 'תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים' (סוטה יד.), תחילתה חסד - כמו שכתוב בפרשת בראשית (בראשית ג כא) 'ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם', וכבר פירשו המפרשים דלכן למדו 'תחילתה חסד' דייקא מפסוק זה - להורות בזה שפעמים מצטדק האדם לומר, וכי לפלוגי עלי להיטיב, הרי הוא בעצמו אשם בכל מצבו וגרם זאת לעצמו בידים וכדומה בשאר מענות, על זה אמרינן ליה, הרי גם אדם ואשתו היו אשמים בעצמם, שהרי בחטאם גרמו לעצמם שיצטרכו ל'כסות' ללבוש, ואף על פי כן 'ויעש ה' אלוקים כתנות עור וילבישם', אף אתה תנהג ותתדמה בזה ליוצרך ובוראך.

'עשרת הדברות' - ימים אלו הזמן גרמא לקבלת התורה

בשבת זו קוראים בתורה עשרת הדברות, ב'קבלת התורה' מחדש, ובביאור הדברים אמר הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (אמרי פנחס שפה) שכמו גרעין הזרע שתחילת צמיחתו תבוא רק אחר שגרקב תחילה באדמה כך הם בני ישראל בזו העת, כי בתשעה באב יושבים על הארץ, ואז הנם דומים לגרעין הנרקב, ולאחר מכן באה הצמיחה להתחיל מחדש 'קבלת התורה' בעשרת הדברות.

הרה"ק ה'בית ישראל' מגור זי"ע אמר לבאר - מכיוון שבתשעה באב אסור לעסוק בתורה, ואם כן היה לנו לחוש לאם תעזבני יום יומיים אעובך' (ירושלמי ברכות ט ה, ממגילת סופרים), ושמא יתרחקו ביותר מלימוד התורה, על כן קוראים בשבת זו 'עשרת הדברות' - להתחזק מחדש בעסק התורה.

כל מה שנדמה לאדם כי מרוחק הוא ואינו יכול לגשת לדבר מצווה, הוא שקר מוחלט בלי שום ספק כלל, והאמן לי בבירור כי אף הפחות מן הפחותים שבישראל העושה מצוות השי"ת כפשוטו, כדי לקיים מצות הבורא ברוך הוא שבראנו ונתן לנו נשמה טהורה, כמ"ש 'נשמה שנתת בי טהורה...' וכמו שבעת ירדת הנשמה למטה משביעין אותה לקיים מצות הקדוש ברוך הוא כדאיתא בגמרא, כמו כן בכל יום כשמחזיר לו הקב"ה הנשמה משביעין אותה לכל נשמת ישראל שיקיים מצות הבורא, וכמ"ש אשר אנכי מצוך היום - היום ממש... שיש להקב"ה נחת רוח ממצווה של אדם יותר ממלאכי עליון, וכל המלאכים מצפים שאדם מישראל אף הפחות יעשה מצוות המקום באהבה, כי כל העולמות תלויים במעשה האדם... ושלא יעלה האדם על דעתו שנתקנה 'תפילה' רק לצדיקים, כי כל מה שתיקנו חז"ל (הוא) לכל אחד מישראל, כי איך יאמרו שהאדם יוציא שם שמים בחינם ח"ו, רק שכל אחד מחויב לבקש מהקב"ה מעומק הלב לשפוך לפניו תחנונים, כי אין שיעור לרחמי ה' יתברך, ובלי ספק הקב"ה ממלא את בקשת כל אחד מישראל.

ועשית הישר והטוב למען ייטב לך - ההנהגה לפני משורת הדין

בפרשתן, (ו יח) 'ועשית הישר והטוב בעיני ה' למען ייטב לך', כתב הרמב"ן (שם) וזלש"ק למען ייטב לך, הבטחה, יאמר כי בעשותך הטוב בעיניו ייטב לך, כי ה' מיטיב לטובים ולישרים בלבבותם, ומוסיף הרמב"ן, וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו... רק אחר שהזהירה התורה מצוות רבות כגון לא תלך רכיל, לא תקום ולא תיטור וכדו', חזר לומר בדרך כלל, שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה (שככל מצווה זו היא שבכל דבר יעשה) הפשרה ו'לפנים משורת הדין'.

כה. הפסוק במשלי (ו כב) אומר בשבחה של תורה 'בהתהלך תנחה אותך ובשכבך תשמור עליך', ואפשר

כסאות למשפט - ההכנה לקראת יום הדין
הקרב ובא

מתאמרא בשם צדיקים שמיום חמשה עשר באב שומעים כבר את קול הזות 'כסאות למשפט' בבית דין של מעלה, שמכינים אותם לקראת יום הדין^י.

בימים אלו, ראוי לו לאדם להחל את ההכנה רבה לקראת יום הדין הגדול והנורא, וכמו שאיתא בספה"ק 'אור המאיר' להרה"ק מו"מאמיר זי"ע (תחילת דרוש לר"ה), על הפסוק (קהלת יב ב) 'זכור את בוראך...עד שלא תחשך השמש והירח', שכא ללמדנו בינה שעל האדם להתעורר לזכור את בוראו, עד שלא תחשך היינו קודם שיבא היום שבו 'תש-כח' השמש, והוא חמשה עשר באב שאז תשש כוחה של חמה, וכמו כן זכור את בוראו קודם הגיע הירח זה חודש אלול כדאיתא בזה"ק (זו"ח צו:) ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים דא חודש אלול.

ואבן היא אלוקי השמים בעזרנו שנזכה להתכונן בהכנה הראויה לפני בוא הימים הקדושים, ולהתייגע בדברי התורה הקדושה, ובקרוב יבא מבשר צדק משמיע טוב, ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות, ונזכה לשמוע מפי הגבורה את הקריאה נחמו נחמו עמי, ונזכה לכתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים.

וביותר הזמן גרמא להוסיף חיל בלימוד התורה, כמו שאיתא במסכת תענית (כו:) 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב', והטעם אמרו (שם, וכן ב"ב קכא; באחד מן הטעמים), כיון שפסקו ביום זה מלכרות את עצי המערכה, ופירש ב'רבינו גרשום' (ב"ב שם), יום שפסקו מלכרות עצים למערכה - שלפי שעה שהיו עסוקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלין בתלמוד תורה, אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יום טוב שמכאן ואילך היו עוסקין בתורה, מעתה בידם להוסיף על קביעותם בתורה. 'מכאן ואילך, מאן דיוסיף יסיף, וברש"י (תענית לא. ד"ה מכאן ואילך), דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה - יוסיף חיים על חייו.

ומדברי חכמינו ז"ל נראה גודל החיוב להוסיף בלימוד התורה מיום ט"ו באב ואילך, 'ואחד המרכה ואחד הממעיט בלימודו, יוסיף לכל הפחות שעה קלה יתר על שיעוריו עד עתה...

וכבר כתב הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע (ע" בדבריו ריש חיי שרה), על דברי הגמ' (ברכות ה.), אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו...ואם לאו 'זוכיר לו יום המיתה', ולא כתוב 'יום המוות', שלא בא לומר שיזכור את יום מיתתו אחר אריכות ימיו ושנותיו של האדם, אלא הכוונה ל'יום' זה שעתה עומד בו, אם אין האדם עוסק בו בדברי התורה נחשב היום עצמו כ'יום מת'.

להסביר הדברים על פי ביאורו של הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע במקראי קודש בפרשתן, שיש דברי תורה המתיישבים בדעת האדם ומתחווין לו דיקא 'בשבתך בביתך', ומאידיך יש דברי תורה אשר יתבררו לו דיקא 'בלכתך בדרך' או 'בשכבך ובקומך', ולכן על האדם לעסוק בה בכל עת ועת ללא שום הפסק, וזהו גם כן 'בהתהלךך תנחה אותך, ובשכבך תשמור עליך, בכל מצבי האדם מתבארים אצלו דברי התורה באופן אחר. וכבר אמר הרה"ק מהרי"ל דיסקין זי"ע על דברי חז"ל (חגיגה יב:) 'המפסיק ממשנתו מאכילין אותו גחלי רתמים', כי הנה ידוע אשר הייסורים מאכילת גחלי רתמים אינו רק בעוד שהגחלים לוחשים לו בתוככי פיו, אלא אף לאחר מכן אין לו שום טעם באכילתו אף מאכילת דברים אחרים, והמבין יבין. כו. רבים נוהגים לאחל 'כתיבה וחתימה טובה' כבר מיום ט"ו באב, ועוד אמרו ש'כתיבה וחתימה טובה' עולה בגמטריא 'חמשה עשר באב' חושבנא דדין כחושבנא דדין (הגרי"ש אונגאר זצ"ל בשם אביו).